

Van het bestuur.

Geachte leden en belangstellenden.

Wanneer het derde nummer van "Onder d'n Kroezeboom" bij U bezorgd wordt, zijn de meeste vakantiegangers onder onze lezerskring al weer terug van "weggeweest". Wij hopen dat iedereen van een prettige en gezonde vakantie heeft kunnen genieten en nu verlangend uitkijkt naar wat "Old Reurle" aan activiteiten voor het komende seizoen heeft gepland.

De voorgenomen viering van ons eerste lustrum door het organiseren van een tentoonstelling van letterdoeken en eventueel andere kunstvoorwerpen van vroegere huisvlijt heeft inmiddels al twee commissie-vergaderingen in de vakantieperiode tot gevolg gehad. De heer G. Kreeftenberg doet hiervan verderop in het blad verslag.

Inmiddels is ook de jaarlijkse Braderie weer achter de rug en daarvan heeft de heer B. van Bremen een verslag gemaakt.

Voorts willen wij als bestuur gaarne Uw duidelijke mening over het volgende probleem, waarmee we eigenlijk alleen maar blij moeten zijn. We kunnen echter maar moeilijk een beslissing nemen. Wat is namelijk het geval: Zoals U weet heeft "Old Reurle" naast archiefonderzoek en publicatie van artikelen ook belangstelling voor het verzamelen van oude volksvlijt-artikelen, oude gebruiksvoorwerpen, handgereedschappen en werktuigen. Zo zijn er in de buurt al verscheidene plaatsen, die een klein museum hebben en mogelijk is er hier ook wel belangstelling voor. Maar dan komt ons probleem.

Gesteld, dat we hier een verzameling zouden kunnen opscharrelen, dan moeten er nog mensen zijn, die er voor voelen om die voorwerpen schoon te maken en waarschijnlijk ook nog de nodige reparaties te verrichten.

Gesteld, dat ook hiervoor hobbyisten gevonden kunnen worden, dan moeten we nog de beschikking kunnen krijgen over een passende oude boerderij of schuur die in de buurt van het dorp is gelegen. En hier komt ons grootste probleem!

Er is ons namelijk kort geleden een grote oude schuur, niet ver van het dorp, ten gebuike aangeboden. De eigenaar wil de schuur eerst zelf behoorlijk renoveren, met waar mogelijk handhaving van de oude gebinten, enzovoort.

De voorstellen van de eigenaar lijken aantrekkelijk, maar wij als vereniging zouden er dan een goede invulling aan moeten geven.

Onze vraag is nu: Wat denken onze leden er van en wie meldt zich om de eerst genoemde problemen en voorwaarden te helpen realiseren.?

Na onze eerstvolgende bijeenkomst zouden wij graag een voorlopige beslissing willen nemen. Hoe langer we een dergelijke activiteit uitstellen, hoe moeilijker het zal worden, om nog behoorlijke en interessante zaken te vinden!

Wij zien als bestuur dan ook gaarne Uw reactie tegemoet.

Tot slot willen wij U veel leesplezier wensen met deze nieuwe uitgave van "Onder d'n Kroezeboom".

Mededelingen van het secretariaat.

In het Gelders Oudheidkundig Contactbericht 117 van het tweede kwartaal 1968 stond het navolgende interessante bericht:

Nederland onderste boven.

Op vrijdag 22 april werd in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden door H.K.N. Prinses Margriet de tentoonstelling "Nederland onderste boven" geopend, over het werk van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.). Deze expositie is door het R.M.O. en de R.O.B. gezamenlijk ingericht ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de rijksdienst in het kader van de manifestatie Nederland Museumland 1988. Middels vondsten uit het hele land (uit Gelderland onder meer uit Romeins Nijmegen) wordt een indruk gegeven van de "archeologische rijkdom van het bodemarchief". De catalogus van de hand van E. van Ginkel geeft achtergrondinformatie bij de opgestelde voorwerpen (waaronder diverse kostbare pronkstukken

van de Nederlandse archeologie), fraaie maquettes, foto's en tekeningen. Een van de zes hoofdstukken beschrijft de bewoning van Nijmegen in de Romeinse tijd. De expositie duurt tot en met 2 oktober. Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28 Leiden. De openingstijden zijn dinsdag t/m zaterdag van 10 tot 17 uur en zondags van 13 tot 17 uur.

Bij de opening van de tentoonstelling werd aan H.K.H. Prinses Margriet het eerste exemplaar uitgereikt van het jubileumboek van de veertigjarige R.O.B.: "Archeologie in Nederland; De rijkdom van het bodemarchief", onder redactie van W.A. van Es, H. Sarfatij en P.J. Woltering.

-o-o-o-o-o-

Van de Stichting Huis Bergh ontvingen wij het navolgende persbericht:

In het kader van Nederland Museumland 1988 wordt in het Muntgebouw te 's-Heerenberg (bij het kasteel Huis Bergh) van 28 juni tot en met 23 oktober 1988 een tentoonstelling gehouden onder de titel "Graaf Hendrik van den Bergh (1573-1638), neef en tegenstander van prins Maurits en prins Frederik Hendrik". Graaf Hendrik van den Bergh behoorde tot het adellijke geslacht dat vanouds resideerde op het Huis Bergh. Hij was de achtste zoon van Willem IV en Maria van Nassau, zuster van Willem van Oranje. In de Tachtigjarige oorlog vocht hij vierenveertig jaar (van 1588 tot 1632) aan Spaanse zijde, eerst als officier van de cavalerie, later als rechterhand van Spinola en tenslotte als opperlegeraanvoerder. Van 1618 tot 1632 was hij tevens gouverneur van Spaans Gelderland. In 1632 liep hij over naar de zijde van de Republiek uit onvrede over de overheersende invloed van Spanje op het Hof te Brussel en uit misnoegen tegen de insubordinatie binnen het leger. De expositie is een herdenkingstentoonstelling, door de Stichting Huis Bergh georganiseerd 350 jaar na graaf Hendriks dood. De tentoonstelling opent met de geschiedenis van zijn directe familie. Daarna komen alle fasen van zijn leven en militaire carrière aan bod. Er zijn schilderijen, tekeningen, gravures, kaarten, oude drukken, munten, penningen en archiefstukken te zien. Bovendien zijn maquettes aanwezig van de vestingstad Galik (n.a.v. de beruchte Veluwetocht van 1629). Een extra attractie vormt een volledig ingerichte stijkkamer: een vroeg zeventiende eeuws kantoor. De tentoonstelling wordt begeleid door een in eigen beheer uitgegeven catalogus zonder afbeeldingen.

Inlichtingen: Stichting Huis Berg, 's-Heerenberg, telefoon 08346-61281.

Openingstijden: van 28 juni tot 1 september en in de herfstvakantie: elke dag van 13.30 tot 17.00 uur.
van 1 september tot 23 oktober elke zaterdag en zondag van 13.30 tot 17.00 uur.

Entree: fl. 1,-.

Programma van de vereniging voor het seizoen 1988-1989.

In verband met de verbouwing van zaal De Luifel zullen de vergaderingen tot en met december 1988 daarom elders worden gehouden.

- 14 september 1988: Film "Openluchtspelen Ruurlo" Zaal Wieggers Mariënveld - 20.00 uur.
- 12 oktober 1988 : Lezing "Luchtfotografie en Archeologie" Zaal De Keizerskroon Ruurlo - 20.00 uur.
door dr. G.B. Janssen.
- 09 november 1988 : Lezing "Officier van Justitie, toen en nu" Zaal De Keizerskroon Ruurlo - 20.00 uur.
door mevr. mr. R.F.H.M. van Heck.
- 14 december 1988 : Lezing "Oude gebruiken" Zaal De Keizerskroon Ruurlo - 20.00 uur.
door mevr. M. Beckers-Wieggers uit Bredevoort.
- 11 januari 1989 : Dia-lezing "Oude boerderijen" Zaal De Luifel Ruurlo - 20.00 uur.
door F. Toevank uit Ruurlo.
- 08 februari 1989--: Lezing "Volksverhalen en het onderzoek daarnaar" Zaal De Luifel Ruurlo - 20.00 uur.
door G.J. Krosenbrink van het Staringinstituut.
- 08 maart 1989 : Jaarvergadering van de historische vereniging Old Reurle Zaal De Luifel Ruurlo - 20.00 uur.
- 11 april 1989 : Dia-presentatie van Kasteel Ruurlo Zaal de Luifel Ruurlo - 20.00 uur.
door G.H. Effting.
Op deze avond zal de historische vereniging Lochem onze gast zijn en zal zij een film over Lochem vertonen.
- Deze avond vindt bij uitzondering op D I N S D A G plaats.
- 10 mei 1989 : Lezing "Overzicht Posthistorie" Zaal De Luifel Ruurlo - 20.00 uur.
door P.J. Koemans.

U ziet dat we hard gewerkt hebben om U zinvolle avonden te verschaffen. Wij hopen daarom, dat U nu alvast de data in Uw agenda wilt noteren, zodat we het komende seizoen een groot aantal leden en niet-leden mogen verwelkomen. De toegang tot de vergadering voor leden is gratis. Voor niet-leden vragen wij fl. 2,50 per persoon.

Letterdoeken Tentoonstelling

Er was door het bestuur van " Old Reurle " reeds enkele malen gesproken over het houden van een tentoonstelling van letterdoeken. Bij deze besprekingen was duidelijk geworden dat het bestuur alleen de tentoonstelling niet kon organiseren. Hiervoor was de hulp en inzet van een aantal leden nodig. Op de laatste bijeenkomst van " Old Reurle " in Mei 1.1. werd het plan door de voorzitter aan de aanwezigen voorgelegd. Spontaan gaven zich een aantal dames en ook enkele heren op die bereid waren hun medewerking te verlenen aan een tentoonstelling van letterdoeken of daarmee te vergelijken borduurwerk, beursjes, mutsen enz.

Deze dames en heren, die we verder " de commissie " zullen noemen kwamen op 7 juni alweer bijeen om e.e.a. nader te bespreken.

Tijdens deze bespreking bleek dat de oorspronkelijk geplande datum van 1 nov. 1988 veel te nabij was om een juist overzicht te krijgen van de beschikbare materialen.

Besloten werd eerst eens te informeren wat en hoeveel materiaal c.q. borduurwerken er beschikbaar kon komen en aan de hand daarvan de opzet van de te houden tentoonstelling vast te stellen.

Alle commissie leden gingen hiermee akkoord waarna afgesproken werd om op 12 juli weer bij elkaar te komen en verslag uit te brengen over de tot dan beschikbare letterdoeken enz.

Ook dit keer kwamen we weer bij elkaar bij de secr. mevr. Das.

Alle commissie leden waren aanwezig en tijdens de bespreking bleek dat allen er in geslaagd waren een aantal letterdoeken of derg. te bemachtigen voor de tentoonstelling.

Het totaal aantal was voldoende om te besluiten deze tentoonstelling definitief door te laten gaan en hiervoor een datum in maart of april vast te leggen.

Besloten werd om in oktober weer bijeen te komen en op deze bijeenkomst een inventarisatie te maken van het beschikbare materiaal.

Tot zo lang zullen allen proberen om zoveel mogelijk borduurwerk enz. voor de tentoonstelling te vinden.

Hoezeer allen ook hun best doen om alles wat er in Reurle of omgeving aan letterdoeken enz. is op te sporen toch is het heel goed mogelijk dat men niet bij U komt terwijl U wel in het bezit bent van borduurwerken en die ook wel beschikbaar wilt stellen.

Indien dit zo is doet U de vereniging " Old Reurle " een groot plezier door U op te geven bij de secretaresse Mevr. Das , tel. 05735 - 2746.

Voor uw medewerking zijn wij U zeer erkentelijk.

De commissie.

Braderie 1988.

Op woensdag 10 augustus 1988 werd weer de jaarlijkse braderie gehouden in de Dorpsstraat te Ruurlo. Ook dit jaar was de Historische vereniging Old Reurle weer met een stand op deze braderie te vinden.

Mede begünstigd door het prachtige weer was het erg druk.

Er was bij onze stand veel belangstelling voor allerlei zaken "Old Reurle" betreffende. Vooral de oude kaarten en oude schoolfoto's kregen veel aandacht. Van de heer Bosma ontvingen wij nog een aantal foto's van klassen van de Dorpschool van rond 1930.

De medewerkers in de stand konden ook dit jaar weer een aantal nieuwe leden noteren. Ook werden nog enkele boeken van "Ruurlo door de jaren heen" verkocht. Het doel van ons meedoen aan de braderie, namelijk het tonen van onze activiteiten en het wekken van belangstelling onder de bevolking van Ruurlo is hiermee mijns inziens wel geslaagd.

Hiermee is de rustige tijd van "Old Reurle" ten einde en maken wij ons op voor het komende winterseizoen, waarvoor het programma elders in dit blad staat afgedrukt.

A.J. van Bremen.

-o-o-o-o-o-

A'j plat könt praoten, mo'j 't neet laoten.

't Is al weer 'n hötje eleen da'k wat veur de "Kroezeboom" eskreven hebbe. Dat kwam ok umdat ik verhuusd bin. En dan kom ie an de wette wa'j allemaol hebt. Vrogger verhuusd 'n de leu neet zo völle en bleev'n ze meer in dezelfde plaatse. Gingen ze toch dan word'n de hele buurte d'r bie betrok'n. De olde buurte word'n bedankt met un afscheidsmoeltjen woorbäe de buurte bedankt word'n veur de goeie naoberschap.

De nie'je buurte werd veur 'n intrekkersmaol uuteneugd, waarna men an enomm'n was in de nie'je buurte

Butenaf is dat nog wal 't geval moor in 't darp kent ze dat neet zo. Wie hebt wal hulpe had van de olde buurte en afscheid enomm'n met 'n gezelligen aovend.

Moor met de nie'je buurte ging dat neet zo vlot. A'j tussen "import" komt te woon' is dat toch weer anders, ok al kö'j ook door wal goeie buurn anhebb'n of krieg'n.

Töt de volgende keer,

Albert Jan.

Toch begonnen deze mensen langzamerhand te begrijpen, dat ze daarmee zichzelf op den duur het meest benadeelden. Daarom besloet het Bestuur van de Marke Ruurlo en Ruurlose Broek, dat alleen voor eigen gebruik turf gestoken en veen afgegraven mocht worden. Dat hier de nodige reacties op kwamen was duidelijk. Zo schreef de Magistraat van de stad Zutphen in 1461 een brief aan Evert van Heeckeren, Heer van Ruurlo en als zodanig Erfmarkenrichter, waarin stond, dat de stad vanouds voor haar brandstofvoorziening er op kon rekenen, dat de boeren uit Ruurlo met hun turf in Zutphen naar de Markt kwamen. Zij drongen er bij van Heeckeren op aan, dat de afspraak van de Ruurlose Markeboeren teniet werd gedaan. Dit gold temeer, omdat de Stad Zutphen al in een veel eerder stadium een poging had gedaan, om de Slinge zodanig bevaarbaar te maken, dat de turf gemakkelijker kon worden aangevoerd. Een en ander kunnen we nu nog terug vinden in de naam Grevengraaf of Grevengracht, zoals een gedeelte van de Slinge nog heet. In de brief werd verder gesteld, dat het als een onvriendelijke daad van de Ruurlose bevolking werd beschouwd, aangezien ze in tijden van oorlog altijd bescherming hadden kunnen vinden binnen de muren en grachten van Zutphen. Uit deze aangevoerde argumenten blijkt dat er vanuit dergelijke grotere bevolkingsconcentraties een grote druk op het milieu van het Ruurlose Broek werd uitgeoefend.

Dat men de Heren van Zutphen graag te vriend wilde houden ligt erg voor de hand, omdat de hele streek hier nadat het aanvankelijk "Hameland" had geheten, langzamerhand meer als "Graafschap" bekend stond en ondergeschikt was aan de Graaf van Zutphen en later de Hertogen van Gelre. Deze hadden al in een vroeg stadium - waarschijnlijk uit bestuurstechnische gronden - verschillende zeer oude eigengeeerde boeren van Hengelo (G) en Zelhem ontginningsrechten verleend, tegen betaling van een jaarlijkse recognitie. Het is goed mogelijk, dat men die rechten daar juist op de uiterste grens van het Ruurlose Broek had verleend, om een soort buffer te scheppen met dat gedeelte van de "Graafschap", dat al eeuwenlang onder het kerkelijk gezag van de Bisschop van Munster werd gerekend, die - zoals bekend - ook graag op staatkundig gebied een vinger in de pap had. Waarschijnlijk ligt daarin ook de verklaring daarvoor, dat er vanuit de plaatsen Lichtenvoorde, Groenlo en Borculo, alsmede de buurtschappen Zieuwent, Beltrum en Lindvelde zoveel materiaal uit het Ruurlose Broek werd gehaald. Men be-riep zich daarbij op zeer oude rechten. Het kwam door de talrijke pogingen tot vermindering door de Ruurlose boeren vaak tot schermutselingen, die dan weer allerlei langdurige en herhaalde processen tot gevolg hadden. Door dit alles werd het Ruurlose Broek zeer intensief en langdurig van alles beroofd, wat maar enigszins bruikbaar was. Gelukkig heeft de natuur een enorm herstellingsvermogen, waardoor er op de kale grond in de laagtes al gauw mos-groei en andere ruigte, zoals dopheide ontstond. Op de hogere gedeelten ontwikkelde zich al spoedig de struikheide, met daarnaast opslag van berk, els, juniperus en andere ruigtes. Doordat men echter vooral in tijden van droogte en schaarste aan veevoer altijd weer het Ruurlose Broek opzocht, werden de heide en grasachtigen afgeweid door het vee, hetgeen vooral de heide ten goede kwam, maar de ontwikkeling van bomen en struiken zodanig afremde, dat men halverwege de 19e eeuw vanaf het Windmolenveld in Ruurlo nog de torens van Zelhem en Hengelo (G) kon zien en er op de hoge schrale zandgronden tussen Ruurlo en Zelhem nog zandverstuivingen voorkwamen.

Wanneer men dan nu in het belang van de door allerlei VVV's gepropageerde recreatieve voorzieningen, hardnekkige pogingen doet om die prachtige paarse heidevelden van weleer terug te krijgen, dan kan dat inderdaad voor de recreant best mooi zijn, maar dat neemt niet weg, dat we hier met de gevolgen van een te zware aantasting van het milieu door de mens te doen hebben. De bewoners van deze streken konden destijds echter niet anders. Er was immers nog geen kunst-mest en voor verwarming, met welk doel dan ook, had men nog geen steenkolen, gas, electriciteit of aardolie ter beschikking, zoals dat nu heel gewoon is. Men was toen steeds aangewezen op bovengrondse of dicht aan de oppervlakte lig-gende voorraden brandstof.

Een grote maatschappelijke vooruitgang waren de overal opgerichte gasfabrieken, die golden als een blijk van vooruitzien, alsmede een hoogwaardig dienstbetoon aan de snelgroeiende bevolking. Ook zij bleken achteraf echter een gevaar op te leveren, door de verontreiniging van de grond.

Evenals nu, hadden vroeger de bewoners ook zelf geen beslissingsrecht hoe ze de omgeving exploiteerden en de nog aanwezige reserves verbruikten. Een simpel voorbeeld: In de tijd dat de "Gouden Eeuw" in onze westelijke provincies al enigszins gepasseerd was, en men hier nog met recht van de steeds meer ingeburgerde naam "Achterhoek" kon spreken, kregen de boeren van Ruurlo in 1741 van de richter (= burgemeester) Louis Aberson de opdracht om jaarlijks 5 vrachten turf te leveren aan de landdrost; 2 vrachten aan de landschrijver en 2 vrachten aan de stadhouder. Zelfs in 1815 - na Napoleon - werden er nog controleurs aangesteld om toezicht te houden op het turfsteken, enzovoort. Voor meer bijzonderheden hierover verwijs ik naar het boek "De Historie van Zieuwent", waarin het één en ander uitgebreid is beschreven.

Evenals nu elke bestuurlijke maatregel ten dienste van een bepaalde bevolkingsgroep of -streek, gevolgen heeft voor een andere streek of groep, in gunstige of ongunstige zin; zo waren er eeuwen geleden ook al diverse maatregelen genomen, en zelfs grotere werken uitgevoerd, ten dienste van een bepaalde plaats, streek of zelfs een machtig kasteelheer.

Eén van die maatregelen, waarvan de invloed veel verder reikte dan het directe plaatselijke belang en die daardoor weer andere maatregelen noodzakelijk maakten, was het maalrecht door middel van een watermolen. Het was een zeer belangrijk recht, dat niet iedereen zo maar kreeg en mocht uitoefenen, maar waarop de verkrijger zeer gesteld was vanwege de invloed die men daardoor op de omgeving kon uitoefenen en die de kans bood op een behoorlijk inkomen. Er deed zich daarbij echter wel een moeilijkheid voor, waarmee men in sommige gevallen ernstig rekening had te houden. Er moest namelijk steeds voldoende water in de beek stromen, om het molenrad gaande te houden. En zo was in tijden van droogte Ruurlo erg afhankelijk van het feit, dat men in Groenlo met zijn grachten en ook een watermolen, er eerst zeker voor zorgde dat zij voldoende water hielden, terwijl ook Lochem bij gebrek aan water in de Berkel er belang bij had, dat het water van het Ruurlose Broek zoveel mogelijk via de Slinge werd afgevoerd. Doordat het Broek zo vlak was kon men, te beginnen bij Winterswijk, Lievelede en Lichtenvoorde het water van die streken al heel gemakkelijk van de ondiepe Molenbeek omleiden naar de Slinge. Wanneer een droogteperiode vrij lang aanhield dan kwam niet alleen Ruurlo, maar ook de verderop gelegen watermolens van o.a. Vorden en Hackfort in de problemen.

Zo is er een vrij uitvoerig verslag uit het jaar 1601 waarin op verzoek van de Jonkeren van Heeckeren en een paar andere belanghebbenden, een commissie uit Zutphen met een landmeter op weg ging, om te bekijken hoe ze de klachten van Ruurlo c.s. eventueel konden oplossen. Het ligt voor de hand, dat Zutphen zelf het grootste belang had bij een voldoende wateraanvoer in verband met hun noodzakelijke verdedigingswerken. Ditzelfde gold voor Lochem en Borculo voor wat betreft de Berkel. De commissie ging eerst naar Barchem en keek vandaar eerst met behulp van een kompas hoe de verschillende plaatsen er de daar tussen gelegen waterlopen ongeveer in het landschap liggen. Dat deden ze vanaf de Kale Berg van waaruit de verschillende kerktorens van de betreffende plaatsen gemakkelijk konden worden gebruikt om een behoorlijke kaart te kunnen maken. Daarna gingen ze langs de verschillende waterleidingen de stand van zaken bekijken. Ze zagen dat sommige bijna waren dichtgegroeid en andere weer zodanig verlegd en/of uitgediept, dat het water moeilijk zijn normale loop kon volgen. Er waren ook op diverse plaatsen stuwen aangebracht en visvijvers aangelegd. Dit waren allemaal zaken die naar eigen goeddunken waren aangelegd door belanghebbende boeren en/of plaatsen. Zij maakten het probleem veel onoverzichtelijker dan het van nature al was. Ondanks het feit, dat de commissie erg hun best deed kwamen zij er echter niet uit. De oplossing liet nog honderden jaren op zich wachten. Het lag dus voor de hand, dat de plaatsen die langs de grens op de hogere gronden lagen in droge tijden eerst het water voor zich zelf vast hielden en bij overvloedige regen allemaal op eens hun stuwen openden, zodat het Ruurlose Broek één watervlakte werd. Een behoorlijke gracht met water was overigens in vroeger tijden een behoorlijke bescherming tegen ongewenst bezoek van plunderende legers en later tegen allerhande gespuis. Daardoor zijn er in de meeste naburige

plaatsen, bij het veldnamen- en boerderijenonderzoek, verschillende boerderijen bekend, die nog de naam "Pol" hebben of indien de boerderij is afgebroken er nog duidelijk sporen in het terrein aanwezig zijn, die aantonen dat er vroeger een gracht geweest is. Het was dus een soort vluchtplaats voor de dichtstbijgelegen boeren. In Zieuwent is er voor de "Katershorst" duidelijk een gracht aangetoond en zijn er berichten bekend, dat dit ooit een schuilkerk is geweest te midden van het moeras.

Als we ook hier in de 16e en 17e eeuw te maken krijgen met de 80-jarige oorlog tegen Koning Philips II van Spanje, dan bewijzen deze grachten en de inmiddels ook gebouwde dikke vestingsmuren aanvankelijk wel enig nut, maar als het allemaal te lang duurt en men de grachten ook nog bijna leeg kan laten lopen, werd het toch vaak onhoudbaar. Plundering, beroving en brandschatting waren dan vaak het gevolg, soms nog erger dan in de tijd van de onderlinge twisten van de graven van Gelre en hun aanhang. Wanneer de vijand dan weer even zijn aandacht naar andere streken moest verleggen, kwamen de legers van de diverse Prinsen van Oranje weer opdagen en herhaalden de oorlogshandelingen zich weer met tegengestelde bedoelingen. Bovendien zag de Bisschop van Munster door al die moeilijkheden weer een kans om zijn verloren gegane invloed - zowel op godsdienstig als staatskundig gebied - even terug te winnen. Dit alles ging echter ten koste van de bewoners van deze streken en ook het milieu, waarin zij met moeite hun bestaan hadden opgebouwd, kreeg het weer zwaar te verduren. Want doordat veel huizen in stad en dorp tijdens die oorlogen werden verwaarloosd of verbrand, werd er voor het herstel van de schade weer een extra zware tol geëist van de hier en daar nog aanwezige reserves. Al deze rampen hadden tot gevolg, dat de hier aanwezige bevolking, maar ook de adel, nogal verarmd waren. Hierdoor kwamen de boerenbedrijfjes steeds meer in handen van geldbeleggers uit de steden in de westelijke provincies en de gilden, die gevestigd waren in de grotere steden langs de IJssel. Die gilden hadden al een soort monopolie op hun vakgebied en hadden daardoor al vroeg de onderlinge concurrentie weten te beperken. In de westelijke provincies was al in een veel eerder stadium een meer stabiele maatschappij ontstaan. Men had daar door de toenemende druk van de bevolkingsgroei en de ontginning van de reserves aan baggerturf en hout een uitweg gezocht en gevonden door allerlei producten van overzee in te voeren. Hierbij werd dan vaak gebruik, maar ook misbruik gemaakt van de machtspositie. Hierdoor werd eigenlijk al een begin gemaakt met de milieuaantasting in de landen van waaruit werd ingevoerd.

In die westelijke provincies kwam langzamerhand een maatschappelijke bovenlaag van rijke kooplui. Het werd daar een modeverschijnsel om met de welstand te pronken en men was het aan zijn stand verplicht om bijvoorbeeld aan de Vecht in Utrecht een buitenplaats als tweede woning te bezitten, die kon wedijveren in pracht en praal met de aloude kastelen, waarbij een prachtig aangelegd park en mooie bossen om te wandelen zeker tot een vast onderdeel van die levensstijl moest worden gerekend. Men ging ondertussen in de omgeving door met het verbruiken van de reserves aan brandstoffen in de vorm van turf en hout. Het enige positieve hieraan is het feit, dat we nu nog talrijke prachtige recreatieve plassen hebben, die tevens nog een zeer gevarieerde vogelwereld in stand houden.

Door al deze activiteiten, die enerzijds een aantasting van het milieu betekenden, maar anderzijds ook weer, al dan niet opzettelijk, de rijke begroeiing van weleer de kans op herstel boden, zijn er nu in ons dichtbevolkte land nog veel streken met een zeer gevarieerde begroeiing, die alleszins waard zijn om met zorg in stand te worden gehouden.

De bovenvermelde ontwikkelingen in de maatschappelijke vooruitgang breidden zich langzamerhand ook naar onze streken uit, waardoor we ook hier een stand van rijke kooplieden en bestuursambtenaren kregen, die de bezittingen van de verarmde bevolking opkochten. In dat stadium van onze ontwikkeling werd de aloude "Graafschap" geheel overvleugeld door de activiteiten van de westelijke provincies en kan men zeer terecht steeds weer van de "Achterhoek" gaan spreken, omdat ook de gunstige uitstraling van de IJsselsteden naar het platteland steeds meer verloren ging.

Ook de Adel op de aanvankelijk zo talrijke kastelen heeft het in onze streken vrij moeilijk gehad en veel kastelen en landgoederen werden geheel verwaarloosd en moesten worden verkocht. Maar dan blijkt het toch maar een gelukkige omstandigheid te zijn, dat de activiteiten overzee rijke vruchten afwerpen, waardoor

velen in staat gesteld werden om de achtergebleven gebieden weer nieuwe impulsen te geven.

Een voorbeeld hiervan in onze naaste omgeving is het kasteel en landgoed "de Wildenborgh". Hoewel het in de Middeleeuwen bekend stond als een zeer sterke burcht die ontzag inboezemde bij vriend en vijand, was ook dit kasteel langzamerhand geheel in de versukkeling geraakt en werd het verkocht. De koper was een dominee's zoon, die door een post overzee zoveel had weten te sparen, dat hij voor zijn familie "de Wildenborgh" kon kopen. Achteraf moeten we toch erkennen, dat deze familie blijkbaar ook oog had voor de nood en armoede van deze streken en daarom kunnen we slechts blij zijn, dat deze familie Staring ooit dit landgoed hebben gekocht. Mogelijk in navolging van de rijke amsterdamsse kooplieden werd het kasteel gerestaureerd en gerenoveerd, waarna ook het park werd aangelegd en verfraaid. Hierdoor komen nu nog ieder jaar veel toeristen van heinde en ver naar het kasteel. Ook worden de gehouden Staring-avonden door velen bezocht, waar zij de verhalen horen over de veelzijdige activiteiten van deze familie. Zowel het één als het ander wekt veel bewondering, omdat de familie veel belangstelling bleek te hebben voor de natuur en alles wat daarmee te maken had, alsmede voor de boeren, die in deze streken hun bedrijfjes maar met moeite in stand konden houden. Zij hadden toen al enigszins begrepen, wat er door de eeuwen heen allemaal aan natuurlijke begroeiing beschadigd was en daarom deden zij voorstellen en pogingen om de voortdurende wateroverlast te beperken. Dat iedereen die zienswijze nog niet kon volgen lag voor de hand en het zou dan ook nog meer dan een eeuw duren alvorens de waterschappen dit streven tot hun voornaamste doelstelling maakten. Bovendien hebben de bewoners van "de Wildenborgh" op allerlei manieren getracht, door voorlichting en verbetering van de landbouwmethodes, gewassen en gereedschap, de bestaansmogelijkheden van de boerenbevolking te verbeteren. Doch ook dat was niet zo gemakkelijk te verwezenlijken en zou eerst ver na de Napoleontische tijd op grote schaal ter hand worden genomen. Door dit alles was er echter wel meer aandacht gekomen voor de sociale noden van de bevolking.

Door de overheid werd nu ook het onderwijs aangemoedigd en werden er voorschriften uitgegeven, om de kwaliteit van de koeien- en paardenfokkerij op te voeren door middel van onder andere voorlichting.

De sociale voorzieningen die van oudsher door kerkelijke en particuliere instanties werden behartigd, schoten bij een gestaag groeiende bevolking en zonder andere ziekte- en oudedagsvoorziening dan familie- en buurthulp, nog schromelijk te kort. Door de vele armoede was er veel kindersterfte en ook de volwassen mensen stierven vaak op "jonge leeftijd", ten gevolge van allerlei vaak besmettelijke ziekten. Hele families dreigden soms uit te sterven als gevolg van bijvoorbeeld de veel voorkomende ziekte T.B.C.

Vooral de wintertijd was vaak voor veel gezinnen maar moeilijk door te komen vanwege het ontbreken van voldoende voedselvoorraad voor mens en dier, maar ook door het gebrek aan brandstoffen. Het was dan ook een gelukkige omstandigheid, dat de eerder vermelde herstelwerkzaamheden aan landgoederen en boerderijen vooral in de wintertijd werden uitgevoerd, hetgeen veel werk opleverde.

Een groot gedeelte van de bossen in onze omgeving werd in het voor- en najaar en in zachte winters aangelegd als een soort werkverschaffingsobject. Het is dan ook onvoorstelbaar hoe veel zorg en tijd er besteed werd aan de voorbereiding van een dergelijke bebossing. Ik zou de lezer eens willen aanraden bij een wandeling in de Ruurlose bossen, er speciaal aandacht aan te schenken hoeveel greppels, maar ook vaak diepe sloten, er in de bossen gegraven zijn om de grond zodanig te ontwateren dat er loofhout of dennen konden groeien. Zonder dat ik daarvoor de archieven heb nageplozen lijkt het me, gezien de reputatie die onder andere freule Sophie van 't Huis te Ruurlo nog steeds heeft behouden, niet al te gewaagd om te veronderstellen, dat in Ruurlo "de Doolhof" en veel oude bossen mede vanuit een dergelijke sociale instelling door haar bemoeienis tot stand zijn gekomen.

-wordt vervolgd-

Bronnen: Gemeente-archieven van Ruurlo en Zutphen.

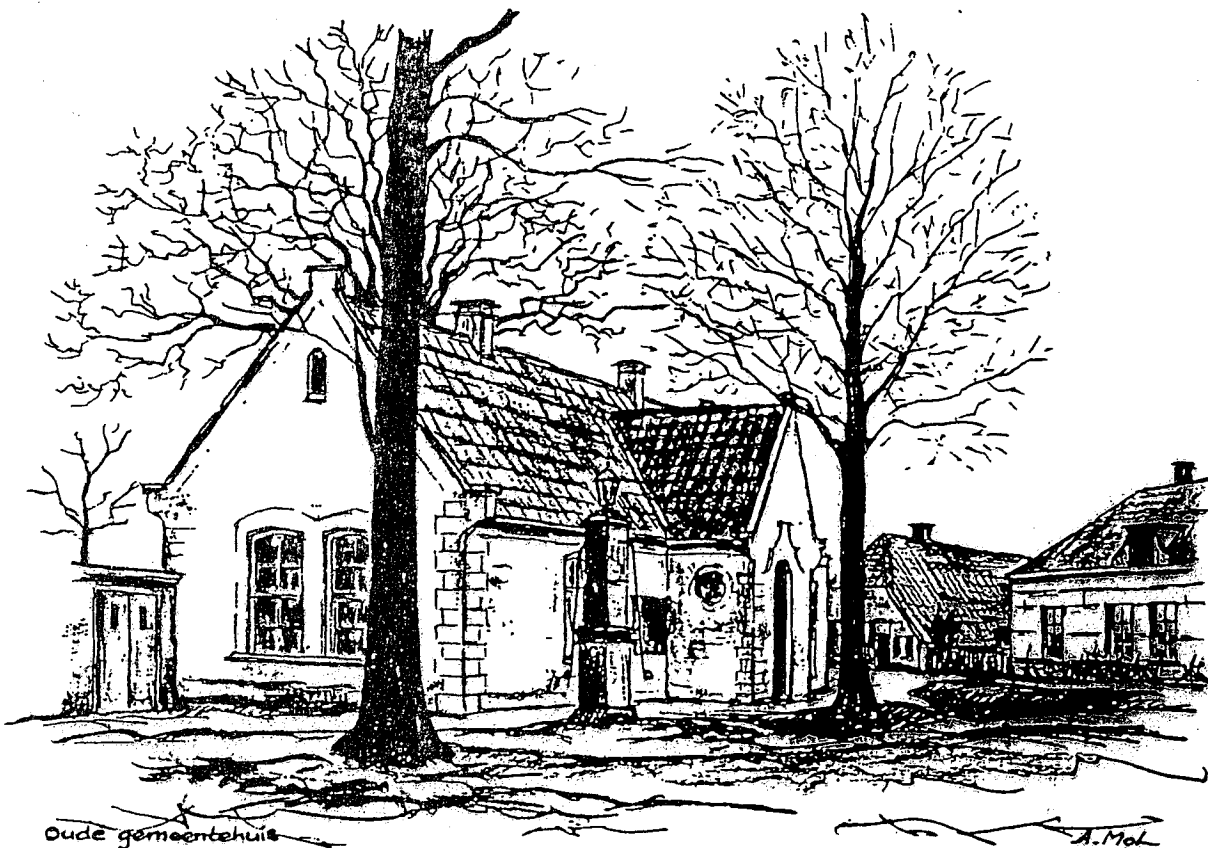
Uit historisch oogpunt gezien is de stichting van een school in Ruurlo niet erg afwijkend van wat er landelijk is gebeurd.

In 1580 heeft het doorvoeren van de Reformatie grote invloed. Door de Provinciale Synode te Zutphen werd als consequentie besloten, dat overal in de Graafschap Hervormde scholen moesten worden gesticht. In de jaren die volgen zal dit weinig of geen invloed op Ruurlo hebben gehad, aangezien het aantal inwoners door de pest vrijwel gedecimeerd was. Dat nadien toch een school is gebouwd staat wel vast, immers uit een in 1796 door een Synodale commissie gehouden enquette blijkt, dat er in dat jaar 1375 inwoners van Ruurlo gereformeerd waren. Het bestuur van Ruurlo meldde ook dat er, door gebrek aan archieven geen gegevens beschikbaar waren over de kerk en de school. Wel wist men te vertellen dat deze gebouwen door stichtingen waren ontstaan. De kerk staat er nu nog. Waar de school toen stond is helaas niet te achterhalen.

In 1804 besloten de "geerfden" van de Mark de oude school af te laten breken en een nieuwe te bouwen. De materialen daarvoor zouden door de "geerfden" geleverd worden, maar de bouw van de school werd opgedragen aan timmerman Buurink. Dit kostte toen de lieve som van fl. 1320,-. Deze school heeft, zoals bekend mag zijn, gestaan naast het kerkhof aan de zuidzijde van de kerk. Deze school werd in 1828 vergroot, hetgeen fl. 2673,06 kostte.

Dertig jaar later werd de school opnieuw uitgebreid, waarvoor een bedrag van fl. 1545,- werd gebroot. Naderhand bleken de kosten mee te vallen. De verbouwing kostte namelijk fl. 1269,18 (kom daar tegenwoordig maar eens om).

Zoals bekend werd de school in 1883 Gemeentehuis. Dit bleef zo tot het gebouw in 1952 werd afgebroken.

Oude gemeentehuis

In verband met het 120-jarig bestaan van de Hummelo-Enschedese Kunstweg werd in 1977 een stuk geschreven over de geschiedenis van deze weg, welke wij hieronder willen plaatsen.

De omstandigheid dat de Hummelo-Enschedese Kunstweg 120 jaren heeft bestaan, is aanleiding aandacht te besteden aan het ontstaan, de werkzaamheden in het verleden en voor zover thans is te overzien de toekomstige werkzaamheden van deze weg-gemeenschap.

Het is de vroegere Burgemeester van Neede, de heer Heereman geweest, die in het bijzonder heeft geijverd voor de "daarstelling van eenen Kunstweg van Hummelo naar de Overijsselse grenzen, over de Wittebrinksbrug, door Hengelo, Ruurlo, Borculo en Neede, met twee zijtakken (toendertijd embranchementen genoemd), de ene van de Wittebrinksbrug naar Zelhem en de andere van Hengelo naar Vorden".

Uit archiefstukken blijkt, dat de Gelderse Achterhoek omstreeks 1850 praktisch niet over verharde wegen beschikte. Er is sprake van een verharde weg van Minterswijk naar Zutphen over Ruurlo; van een verharde weg van Doesburg naar de Pruisische grens; de Deventer - Groenlose Kunstweg en de Kunstweg van Zutphen naar Emmerik, allen noordwest - zuidoost lopende verbindingswegen. De overige wegen waren allen zandwegen en vooral bij slecht weer niet begaanbaar.

De aanleiding tot de aanleg van de Hummelo-Enschedese Kunstweg was het feit, dat men in Overijssel een harde weg wilde aanleggen van Enschede over Haaksbergen naar Groenlo. De Hummelo-Enschedese Kunstweg zou op deze weg aansluiten in de nabijheid van de plaats, waar deze weg op het grondgebied van de provincie Gelderland zou komen (nabij Assinkbos). De opzet was een communicatie te hebben tussen de steden Enschede als centrum van het opkomend Twents industriegebied en Doesburg en tevens om in verbinding te komen met Arnhem en de zich in de richting van Zevenaar uitbreidende Rhynspoorweg.

De plannen tot de aanleg van de weg dateren reeds uit 1850. Promotor van dit voor die tijd grootse werk was zoals gezegd, burgemeester Heereman van Neede, die eindeloos vele moeilijkheden heeft weten te overwinnen, maar die in 1859 bij de ingebruikneming van de weg kon verklaren dat: "de daarstelling des wegs een toon te meer zal zijn 't welluidend akkoord, dat op aarde tot heil der mensheid is aangeslagen".

De opening van de weg op 29 juni 1859 was voor een Ruurloër aanleiding hieraan een uit 36 coupletten bestaande dichterlijke beschouwing te wijden. Kennisname van dit gedicht bewijst hoe belangrijk de H.E.K. in die dagen voor de genoemde gemeenten in de Gelderse Achterhoek werd gevonden.

Tijdens de onderhandelingen - ook toen waren er problemen, moeilijkheden, wrijvingen, teleurstellingen en verwachtingen - werd het plan uitgebreid met een derde vertakking naar de Deventer - Groenlose Kunstweg door het dorp Geesteren, om de marktplaatsen Zutphen en Deventer te kunnen bezoeken.

Financiële moeilijkheden waren er toen ook. De kosten van aanleg van de weg waren begroot op fl 164.000,- en zoals uit de stukken blijkt was het provinciaal bestuur van Gelderland aanvankelijk te schriel. In plaats van $\frac{1}{4}$ van de kosten, wat toen normaal schijnt geweest te zijn, wilde men slechts $\frac{1}{8}$ deel bijdragen. Na herhaaldelijk verzoek kwam men echter over de brug en werd de subsidie verhoogd van fl. 20.000,- tot fl 40.000,-. De gemeenten en de belanghebbende gemeentenaren droegen samen fl 46.000,- bij; voor die tijd belangrijke bijdragen indien in aanmerking wordt genomen, dat het arbeidsloon in die tijd ongeveer fl 0,30 per dag bedroeg. Ook aan het Rijk werd steun gevraagd en in het adres aan de Koning hierover werden op meesterlijke wijze allerlei gevoelige snaren bespeeld. Zo leest men onder meer: "Wij zouden Uwer Majesteit's helder inzicht in de belangen van de staat miskennen, indien wij betoogden, hoe dat verbetering en uitbreiding van wegen uitbreiding is van het nationale vermogen en welke de gunstige gevolgen voor de schatkist zijn. Liever willen wij trachten de toestand bloot te leggen, waarin wij verkeren en welk treurig lot zodanige gemeenten wacht, wanneer wij onze voornemens als rook zien verdwijnen".

Men moet er gewoonweg niet aan denken, wat er gebeurd zou zijn als Z.M. de Koning niet goedgunstig op het adres had beschikt om fl 45.000,- beschikbaar te stellen voor de financiering van de weg. Volgens het adres zouden (wij citeren): "Hengelo en Zelhem de om hen liggende gemeenten niet hebben kunnen evenaren, maar zelfs

niet hebben kunnen concurreren en zou teniet gegaan zijn. Ruurlo, Vorden, Hummelo en Borculo zouden bij de toeneming der behoeften, voortvloeiende uit beschaving als zedelijke lichamen, moeilijk hebben kunnen blijven bestaan".

Gelukkig heeft de Koning goedgunstig op het adres beschikt en uiteindelijk nog fl 5000,- meer gegeven dan aanvankelijk werd gevraagd.

Op 19 september 1856 had de openbare aanbesteding plaats. De laagste inschrijver vroeg fl 182.600,-, wat teveel was. Er werd met deze inschrijver gepraat en de opdracht vond plaats voor een bedrag van fl 176.500,-.

De vorm van samenwerking van de 7 toen deelnemende gemeenten - dat zijn Neede, Borculo, Ruurlo, Hengelo, Vorden, Zelhem en Hummelo en Keppel - was een wegcommissie met beheers- en onderhoudsbevoegdheid zonder het bezit van rechtspersoonlijkheid. De gemeente Laren werd in de samenwerking niet betrokken hoewel een stuk van de weg Borculo - Ruurlo, ter lengte van ruim een $\frac{1}{2}$ kilometer, op het grondgebied van die gemeente lag. De vorm werd in 1961 opnieuw geregeld. Er is toen een rechtspersoonlijkheid bezittend lichaam met organen gesticht, waarvan ook de gemeente Laren deel ging uitmaken, omdat het niet langer wilde profiteren van de andere gemeenten, die tot dusverre ook het Larense gedeelte van de weg zonder vergoeding hadden onderhouden. Na de opheffing van de gemeente Laren is het betrokken weggedeelte komen te liggen op het grondgebied van de gemeente Borculo, waardoor de samenwerking zich opnieuw tot de 7 oorspronkelijke gemeenten heeft bepaald. Uittreding uit de gemeenschap is volgens de nieuwe gemeenschappelijke regeling de eerste 25 jaren niet mogelijk.

De aangelegde weg kreeg een lengte van 50654 Nederlandse ellen of towel van ruim 9 uur gaans. De verhardingsbreedte was 2 $\frac{1}{2}$ el, bestaande uit grint met leemafdekking van een dikte van 12 duim.

Om het onderhoud en de renten en aflossingen van de aangelegde geldleningen te kunnen betalen werd er op een 6-tal punten van de weg tol geheven, eens de schrik van het verkeer. Toen in 1931 de wegenwet in werking trad werden de tolleren opgeheven en betaalde het Rijk aan de H.E.K. een afkoopsom van fl 111.111,11 op voorwaarde, dat dit bedrag moest worden belegd en dat de opbrengst van die belegging jaarlijks ten gunste van de gewone middelen zou komen.

De tolopbrengsten liepen van 1860, het eerste volle gebruiksjaar van de weg, tot 1931 op van circa fl 2000,- tot ongeveer fl 20.000,- per jaar, maar de uitgaven voor het onderhoud stegen beduidend sterker, namelijk van fl 7100,- naar fl 47.000,- per jaar.

Ondanks de hoge uitgaven ter verbetering van de weg bleek deze niet bestand tegen het toenemend verkeer. In 1932 werd dan ook tot een reconstructie besloten en werd over een lengte van 39 kilometer een deklaag van asfaltbeton aangebracht.

Na de 2e wereldoorlog vond een belangrijke verbetering plaats door verbreding van het wegdek.

Zonder succes is gepoogd de H.E.K. de functie te doen vervullen, welke thans aan de provinciale Twenteroute is toebedeeld. De vrees bestond, dat de aanleg van deze Twenteroute tot een vermindering van de provinciale subsidie voor de H.E.K.-weg zou leiden. Na kennismaking van het adres aan de Koning, 120 jaren geleden, is het echter begrijpelijk, dat men nul op het request kreeg, want men heeft niet op voldoende schrille wijze de treurige gevolgen geschilderd zoals het 120 jaren geleden gebeurde en men heeft niet het provinciaal voordeel voldoende aangestipt. Men is optimist gebleven, want ook 120 jaren geleden waren Gedeputeerde Staten aanvankelijk slechts bereid de helft te doen van hetgeen zij uiteindelijk aan steun bijdroegen. Zo kon men in 1955 een subsidietoezegging begroeten van ongeveer fl 200.000,- in de kosten van aanleg van een vrijliggend rijwielpad langs de weg Ruurlo - Borculo - Neede, een bedrag waar 120 jaren geleden de gehele weg voor kon worden aangelegd. Het jaar daarop werd financiële medewerking verkregen voor de aanleg van een vrijliggend rijwielpad langs de weg Neede - Overijsselse grens. Terwijl bij de eerste aanleg van de weg de boombeplanting langs het wegvak Overijsselse grens - Neede - Borculo eigendom van deze beide gemeenten is gebleven, berust het eigendom en dus ook de zeggenschap over de boombeplanting langs de weg Borculo - Ruurlo bij de weg-gemeenschap.

-wordt vervolgd-